

УДК 811.111'36

О. Л. Башманівський,

кандидат педагогічних наук, старший викладач

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПРИКМЕТНИКА WHITE В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Статтю присвячено дослідженню лексико-семантичних та граматичних особливостей прикметника white в англійській мові на матеріалі художніх текстів американських і англійських письменників. Проаналізовано найбільш уживані фразеологічні одиниці, до складу яких входить цей колоронім, та досліджено найбільш значущі зв'язки white з іменниками. Визначено особливості перекладу цього прикметника на українську мову.

Історія появи позначень кольору невід'ємна від виникнення і розвитку самої людини, поява перших назв кольорів збігається у часі зі створенням людиною першого кольорового наскельного малюнка та перших ритуальних пісень, у яких ці лексеми вживалися. Феномен кольору цікавив людство з давніх-давен. Люди намагалися пояснити це явище, з'ясувати його вплив на мозок і психіку. Спроби розробити теорію кольору сягають ще часів Платона – "у Платона – колір... четвертий елемент відчуття. Особливо треба відзначити те, що він знає основу вчення про кольори та світлотіні" [1: 145]. Ґрунтовно колір як фізичне явище описав І. Ньютон. Саме він виділив у спектрі 7 основних кольорів, виміряв довжину різних світлових хвиль, які і викликають кольорові відчуття. Однак говорити про колір як щось визначене не можна, це зумовлено неоднаковим сприйманням даного явища різними людьми. Великим кроком в області кольорознавства стало вчення Й. В. Ґете про колір. Ось як він пояснює природу кольору: "кольори – діяння світла, діяння і страждання. У цьому розумінні ми можемо чекати від них розкриття природи світла. Кольори і світло стоять, правда, в самому точному взаємовідношенні один з одним... Колір є закономірною природою по відношенню до відчуття зору" [2: 125, 131-132]. Німецький філософ критикує певні положення ньютонівської теорії; і "хоча критика законів, відкритих Ньютоном, базувалась у Ґете не на фізичній основі і в цьому розумінні була позбавлена наукової доведеності, вивчення зв'язку "світло-колір-емоція" було великим його досягненням" [3: 114].

Історія появи англійських назв кольорів досить цікава та іноді загадкова: одні мали довгий шлях еволюції, походження інших та поява їх в англійській мові наразі невідомі, або суперечливі. Багато позначень кольору походять від забарвлення рослин і природних речовин, які довгий час використовувалися колористами, як джерело назв для найрізноманітніших відтінків, що з'являлися у комерційних кольорових довідниках. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що колірна лексика постійно є об'єктом дослідження в лінгвістиці. Її розглядали в різноманітних аспектах: вивчалися механізми номінації колірної простору носіями різних мов (Е. Рош-Хайдер, Р. МакЛорі, Г. Конклін), походження назв кольорів (Т. Козак, В. Горобець), досліджувалися особливості їхнього функціонування (С. Кантемір, А. Куслик), розроблялися різноманітні класифікації позначень кольору (Ж. Соколовська, Н. Пелевіна, О. Деменчук) тощо. Назви кольорів стали об'єктом численних наукових розвідок у психолінгвістиці та фоносемантиці (О. Василевич, В. Москович, С. Мартінек, Р. Фрумкіна, Р. Аллот та ін.).

В англійській мові крім основних базових кольорів спостерігаємо 6 спектральних кольорів, позначених лексичних одиниць: red, orange, yellow, green, blue, purple, у той час, як в українській – 7: червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий, відповідно до цього спостерігаємо певні труднощі у перекладі з англійської мови на українську. У різних мовах налічується неоднакова кількість лексичних одиниць на позначення кольору і спостерігаються різні способи класифікації колірної лексики, оскільки кожна мова по-своєму, своїми специфічними засобами описує і членує об'єктивну реальність. Питання про те, скільки колірних позначень існує в тій чи іншій мові, і як ці колірні назви співвідносяться з колірним досвідом, завжди цікавили науковців, а визначення особливостей функціонування колірних позначень у різних мовах займає особливе місце і в сучасній лінгвістиці.

Першою науковою гіпотезою назв кольорів варто вважати гіпотезу лінгвістичної відносності Е. Сепіра – Б. Уорфа, яка є частиною інтелектуальної традиції, заснованої на поглядах Ф. Боаса, його учня Е. Сепіра та Б. Уорфа – послідовника Е. Сепіра. Прихильники цієї гіпотези стверджували, що культурні моделі, втілені у лінгвістичних символах, включаючи внутрішньомовні символи, використовуються в організації та інтерпретації досвіду. Інші культури можуть використовувати

відмінні моделі внутрішньомовних символів. Однак, варто зауважити, що спроби привести експериментальні докази гіпотези загалом і кожного із вище згаданих напрямків окремо показали, що можна знайти також свідчення, які суперечать їй [3: 21].

Семантична структура назв кольорів не обмежується лише фізичними ознаками кольору (навіть з урахуванням понять світлості та насиченості). Семантика назв кольорів безпосередньо пов'язана з семантикою самого предмета, колірну ознаку якого вона передає, а також знаходиться під значним впливом різних чинників, зокрема психологічної значущості, фізіологічних особливостей сприйняття кольору, культурних потреб носіїв мови при номінації колірному простору. Справді, неможливо співвідносити номінацію кольору лише з суто фізичними, фізіологічними чи психологічними процесами.

Метою статті є аналіз лексико-семантичних та граматичних особливостей прикметника *white* в англійській мові. Зупинимося на дослідженні прикметника, що має основне колірне позначення *white*. На основі більшості опрацьованих нами лексикографічних джерел, ми можемо зазначити, що ця лексема походить від давньоанглійського *hwīt*, споріднений з давньоверхньонімецьким *hwīz*, старослов'янським *свет*, давньоіндійським *śveta* – "сяяти, блищати, бути білим" (білий, світлий, яскравий). Перше відоме нам вживання датується приблизно XII століттям [4: 4].

Якісний прикметник *white* утворює ступені порівняння *whiter*, *whitest*, функцію яких складає не стільки підсилення насиченості основного кольору (білий, як відомо, ахроматичний колір), скільки підкреслення контрасту між порівнюваними об'єктами. Подібна властивість у художніх текстах також виражається сполученням цього прикметника з такими підсилювальними прислівниками, як *very*, *more*, *excessively* ("... the whitest object" [5: 111], "... with very white teeth" [6: 56], "... white – whiter than the sheet" [7: 246]).

Одна й та сама колірна лексична одиниця у сполученні з різними іменниками може позначати абсолютно інший колір, або мати взагалі неолірне значення. Порівняємо колір, позначений англійським прикметником *white* у поєднанні з іменниками *coffee*, *wine*, *man*, *hair*, *snow* і побачимо, що у першому випадку це скоріше бежево-коричневий, у другому – блідо-жовтий, у третьому – тілесний (бежево-рожевий), у четвертому – світло-сірий, і лише в останньому випадку – власне білий.

У словниках зафіксовано такі колірні терміни, що позначають різноманітні відтінки основних кольорів білого: *white* – *peroxide*, *milky*, *pearly*, *pure opal*, *snowy*, *dove*.

Позначення цього прикметника виступає в своєму основному значенні здебільшого в достатньо уніфікованих асоціаціях: білого кольору, слабкого забарвлення (внаслідок відбивання всіх світлових хвиль), кольору свіжого снігу, крейди, лілей. Асоціація *white* з кольором снігу присутня у таких досить поширених словосполученнях, як *white Christmas*, *white New Year*, які позначають саме наявність снігу (що, наприклад, з огляду на кліматичні особливості та внаслідок географічного положення Великобританії поблизу теплого Гольфстріму явище нечасте). Крім того, *white* нерідко позначає сему яскравого, сліпучого кольору, наприклад: "... with white fire" [8: 90].

Найбільше спостерігаємо використання цього прикметника для позначення кольору, наближеного до білого: слабкого забарвлення ("the bottles of brandy, one of white wine" [9: 201]); блідо-сірого кольору, сріблястого, сивого ("almost white curls" [6: 142]), варто зазначити, що у значенні сиве волосся в англійській мові використовується також прикметник *grey* ("... was gray at forty – he was white at fifty..." [10: 276]), зазначено абсолютно сиве волосся (*white*), та про волосся із сивиною (*grey*); блідого, безкровного забарвлення – найчастіше про колір обличчя людини, який може позначатися кольором *white* у випадках, які свідчать про: роздратування, гнів, злість ("... eyes white with fury" [11: 257]), переляк, жах ("the girl grew white" [8: 88]), хворобливість, втомленість ("The doctor squeezed past...white faces" [10: 262]), здивування, збудження, ("... white with chagrin and surprise" [11: 31]), неінтенсивне забарвлення: сюди можна віднести словосполучення *white coffee* (кава з молоком), а також літні (так звані білі) ночі у північних широтах, коли сонце практично не заходить цілодобово (наприклад: "the loves of the white hours" [10: 175]), і туман чи серпанок (наприклад: "his voice froze into a white mist" [6: 208]).

Якісний прикметник *white* – загально прийнятий термін для позначення кольору шкіри європейців, хоча насправді в такому вживанні позначуваний ним колір далекий від ідеального білого і частіше асоціюється з блідим рожево-бежевим. У цьому випадку доцільність вживання цього кольору не стільки пов'язано з необхідністю точно передати забарвлення, скільки підкреслити контраст із кольором шкіри, скажімо, представників негроїдної раси ("this white girl" [8: 60]). Також, у цьому вживанні *white* може передавати поняття "світліший" порівняно з основним кольором оточення ("...a nose dabbed clownish white" [10: 181], "woman's face...white in the dimness" [12: 129]).

У подібних вживаннях стосовно кольору шкіри в текстах нерідко трапляються відтінкові прикметники з вузькою сферою застосування, а саме *pale*, *cadaverous*, *pallid* та ін. ("a pallid woman ... in black" [8: 142], "In an instant hid face grew violently red – in another as excessively pale" [5: 45]).

Варто зазначити, що крім вищезгаданих значень цей якісний прикметник широко вживається як структурний елемент складних прикметників типу *white-bearded*, *white-painted* тощо, значення яких визначається другим елементом ("a succession of white-roofed houses" [9: 80], "a white-smoked crater" [8: 89], "white-painted beds" [13: 136]).

В англійській мові з колоронімом *white* існує певна кількість фразеологічних варіантів. Як і ФО, до складу яких входить лексема *black*, фраземи цієї групи можна розподілити за сталістю колороніма у складі виразів:

1) лексема *white* є інваріантним елементом при утворенні таких варіантів: *as white as a ghost*, *as white as a sheet*, *as white as ashes*, *as white as death*, *as white as marble* (блідий як полотно); *as white as a lily*, *as white as chalk*, *as white as driven snow*, *as white as ivory*, *as white as milk*, *as white as snow* (білосніжний). Фразеологізмів-метафор, як *ot to show the white feather*, *to mount the white feather*, *to fly the white feather* (злякатися, виявити малодушність); *white caps*, *white horses*, *white noses* (білі гребні хвиль); *to wash a blackmoor white*, *to wash an Ethiopian white* (займатися безнадійною справою); *to hang out a white flag*, *to hoist the white flag* (визнати себе переможеним); *to stand in a white sheet*, *to put on a white sheet* (каятися).

2) лексема *white* є варіативним компонентом; як правило, і інші лексеми змінюються в сполучі з даною: *to show the white feather*, *to turn yellow* (злякатися, виявити боягузство).

Синонімічними ФО виступають *white feather* та *white liver* (малодушність, боягузство). Дані фраземи відрізняються відтінками значень.

Таким чином, фразеологізми, до складу яких входить колоронім *white*, як правило, вступають в синонімічні зв'язки з виразами, компонентом яких є та ж лексема *white*. Виняток становлять синонімічна пара *to show the white feather* та *to turn yellow*. Виокремлений компонент *white* у даному випадку несе смислове навантаження лише з компонентом *feather*.

У фраземах цей компонент-колоронім має два значення:

1) білий – *as white as a lily*, *as white as chalk*, *as white as ivory*, *as white as milk*, *as white as wool* (білий, як сніг, білосніжний);

2) блідий – *as white as a ghost*, *as white as ashes*, *as white as marble* (блідий, як полотно).

Фразеологізми з першим значенням компонента *white* є позитивно забарвленими. Про це свідчить інший компонент ФО (*a lily*, *ivory*, *milk*). Ті ж фраземи, до складу яких входить колоронім *white* у значенні "блідий" мають негативне забарвлення, що також зумовлено порівнювальною лексемою (*ghost*, *ashes*). Вирази *white feather*, *white slave*, *white night*, *to wash a blackmoor white*, *lily white*, *at a white heat*, *to bleed white*, *to turn up the whites of one's eyes* та деякі інші належать до фразеологізмів-метафор з компонентом *white*.

Переважну більшість фразем цієї групи становлять такі вислови, де базою для метафоричного переосмислення виступає схожість за кольоровою ознакою. Наприклад: *a white crow* (біла ворона, дивне явище), *the white trap* (біла пастка, отрута, яку вживають для полювання), *white meat* (біле м'ясо – свинина, телятина, курятина), *white frost* (іній, паморозь), *white caps* (білі гребені хвиль, "баранці"), *to hang out the white flag* (здатися, визнати себе переможеним) тощо.

Споріднені за своїм значенням і наступні ФО, складовою частиною яких є компонент *white* у своєму первинному значенні кольору: *white slave* (біла дівчина, яку експлуатує хазяїн), *white slaver* (поставщик живого товару), *white-slave traffic* (торгівля живим товаром).

Колоронім *white* у сполучі з іншою лексемою вживається у деяких ФО для позначення боягузства: *white liver* (малодушність, боягузство), *white feather* (боягузство), *to show the white feather* (злякатися, виявити малодушність). Компонент *white*, виокремлений з даних фразем, не має самостійної семантики, а набуває змісту лише при взаємодії двох лексем ФО.

Але серед фразем з колоронімом *white* є і такі, де дана лексема, зберігаючи первинне значення, впливає на тлумачення всього фразеологізму. У таких ФО семантика компонента *white* дуже близька до психологічного трактування білого кольору як кольору чистоти та невинності. Це такі вирази як *a white man* (порядна, добре вихована людина), *white lie* (невинна брехня, брехня заради порятунку), *to put on a white sheet* (каятися, визнавати прилюдно свої помилки).

Проаналізувавши цю групу фразеологізмів-метафор, можна зробити висновок, що в більшості випадків значення лексеми на позначення кольору (тут *white*) відіграє домінуючу роль при утворенні змісту ФО. Переважно це первинне значення колороніму. Однак психологічний аспект білого кольору також присутній у семантиці розглянутих ФО.

Проведене дослідження також підкреслює, що прикметник *white* використовується й у переносному значенні і, що є досить поширене як у розмовній мові, так і в художній літературі. До таких значень відноситься надзвичайно поширене у повсякденному вживанні – не позбавлений цноти і моралі (згадаємо вікову традицію більшості народів одягати наречену у біле вбрання). Відмітимо, що в християнстві непогрішність, святість, чистота позначені білим (Бог являється людям у вигляді, чи на фоні білого яскравого світла (*white nun*), ("Your sins be as scarlet... I'll make them as white as snow" [14: 155]).

У словниках також можна зустріти значення кольору *white* як незлісний, той, що не має злого наміру, з яким пов'язане звичне для всіх використання білого одягу та приладдя у медичних працівників ("the white flag of a nurse"), також варто зазначити і такі вирази як *white lie*, *white magic*, що позначають добро, захист.

Протягом усіх відомих конфліктів і воєн білий прапор позначав, що нападу з цієї сторони більше не буде ("She... was driven home through the intertwining dark-lit streets under the high flying white flags" [13: 69]).

Багатьма дослідниками кольороназв англійської мови відзначалося статистично значущі зв'язки прикметника *white* з іменниками *teeth*, *cloud*, *hands*, *face*. У всіх цих випадках очевидний вплив семантики іменника, що сполучається з досліджуваною назвою кольору, оскільки забарвлення даних об'єктів передбачає наявність саме білого кольору. Зрозуміло, що у певних умовах колір, скажімо, обличчя чи рук може бути далеким від білого (біле обличчя символізує страх, хворобливість, збудження, хвилювання); вибір саме цього прикметника для позначення кольору шкіри зумовлюється виключно контекстуальними потребами та індивідуальними особливостями авторського сприйняття дійсності ("his cool, white, flower-like hands" [8: 26], "How horribly white the long hands looked!" [8: 157], "in contrast with her white doughy face" [12: 86]).

Наявність статистично значущих зв'язків прикметника *white* з підкласом іменників "Людина", на нашу думку, не є несподіваним, оскільки саме з цими іменниками ОКП *white* фігурує у досліджених текстах у всьому розмаїтті прямих та переносних значень. Так, словники фіксують вживання *white* для позначення кольору шкіри представників європеоїдної раси, кольору повністю сивого волосся, зубів, білків очей, а також кольору шкіри обличчя людини, яка відчуває гнів, злість, роздратування, переляк, жах, хворобливість, втому, збудження.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні стилістичних та символічних особливостей назв кольорів, їх функціонування у художньому тексті різних стилів, жанрів, авторів.

Використання прикметників на позначення кольору дозволяють точніше і, в той же час, яскравіше та образніше описати ознаки, властивості реалій оточення, зображуваного письменником. Крім того, колірні характеристики, завдяки їх смисловій та емоційній насиченості, є одним із засобів втілення естетичних ідеалів автора; вони виражають його оцінки і ставлення до описуваного, слугують розкриттю його ідей, уявлень та поглядів, тобто особливостей його світогляду. Вивчення тенденцій вживання назв кольорів у творчості того чи іншого автора дозволяє повніше дослідити неповторність авторського стилю. Проведене нами дослідження дає змогу стверджувати, що індивідуальні особливості авторського стилю розвивають культурний компонент семантичної структури назв кольорів через розгалуження мережі переносних та символічних значень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вибер. Живопись и её средства / Вибер. – М., 1991 – 385 с.
2. Гете И. В. Избранные философские произведения / И. В. Гете. – М., 1964 – 485 с.
3. Даниель С. М. Искусство видеть : о творческих способностях восприятия, о языке линий и красок / С. М. Даниель – Л., 1990. – 291 с.
4. Merriam Webster's Collegiate Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.m-w.com>.
5. Poe Edgar Allan. The Complete Tales and Poems / Edgar Allan Poe. – London : Bloomsbury Books, 1994. – 1026 p.
6. Fitzgerald F. S. Tender Is the Night / F. S. Fitzgerald. – К. : Дніпро, 1983. – 385 с.
7. Selections from Oscar Wilde. – М. : Progress Publishers, 1979. – Vol. 1. – 390 p.
8. Wilde Oscar. The Picture of Dorian Gray / Oscar Wilde. – Kiev : Dnipro Publishers, 1978. – 231 p.
9. Fraser George MacDonald. Flashman at the Charge / George MacDonald Fraser. – London : Harper Collins Publishers, 1999. – 336 p.
10. Fitzgerald F. S. Selected Short Stories / F. S. Fitzgerald. – Kiev, Dnipro Publishers, 1983. – 300 p.
11. Doyle A. Conan. The Hound of the Baskervilles / A. Conan Doyle. – Reading, Berkshire : Penguin Popular Classics, Cox&Wyman Ltd., 1996. – 173 p.
12. Parker Robert B. God Save the Child / Robert B. Parker – New York : Dell Publishing Co., 1974. – 205 p.
13. Spark Muriel. The Public Image. Stories / Muriel Spark. – М. : Progress Publishers, 1976. – 291 p.

14. Longman Dictionary of Contemporary English. – [Third Edition]. – Longman Dictionaries, 1995. – 1668 p.
15. McNeill D. Psycholinguistics. A New Approach / D. McNeill. – New York : Harper & Row, Publishers, 1973. – P. 173–209.

Матеріал надійшов до редакції 13.01. 2011 р.

Башмановский А. Л. Лексико-семантические и грамматические особенности прилагательного white в английском языке.

В этой статье проведено исследование лексико-семантических и грамматических особенностей прилагательного white в английском языке на материале художественных текстов американских и английских писателей. Проанализированы наиболее употребляемые фразеологические единицы, в состав которых входит этот колороним, и исследованы наиболее значимые связи white с существительными. Выделены особенности перевода этого прилагательного на украинский язык.

Bashmanivskyi O. L. The Lexical-Semantic and Grammar Peculiarities of the Adjective White in English Language.

This article investigates the lexical-semantic and grammar peculiarities of the adjective white in English, on the grounds of American and English writers' classical texts. The most common phraseological units that include this koloronim are analyzed and the most significant ties with nouns are investigated. The translation peculiarities of this adjective into Ukrainian are determined.